

КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА ПОТЕНЦИЈАЛА ЛЕКОВИТОГ И АРОМАТИЧНОГ БИЉА СРБИЈЕ И БУГАРСКЕ

Весна М. Милановић¹, Андреа Бучалина²

Резиме: Потенцијали лековитог и ароматичног биља могу бити основа побољшања конкурентске позиције земаља које се одликују његовим природним сировинама или условима за плантажно гајење, међу које спада и Србија. Бугарска је једна од земаља које су угрозиле водећу позицију Србије у лидерској групи извозника овог биља из региона Југоисточне Европе. У вези с тим, компаративна анализа потенцијала овог биља има за циљ да укаже на предности и недостатке наше земље у овој области у односу на Бугарску, како би побољшала своју позицију на међународном тржишту. Циљ рада је и да отвори могућност даљих истраживања стратегија међународног позиционирања произвођача и извозника овог биља и производа на његовој бази из Србије, али и шанси за њихову пограничну сарадњу са бугарским произвођачима у овој грани аграра.

Кључне речи: потенцијали лековитог и ароматичног биља, Србија, Бугарска.

1. Увод

Лековито и ароматично биље представља маркетиншки изазов за привреде и све тржишне учеснике, а нарочито оне чији су скривени потенцијали за рурални, свеукупан економски и друштвени развој у богатству самониклог биља или у потенцијалима за плантажно гајење.

Народна медицина и лечење биљем се традиционално примењују у Кини, Индији, Јапану, Пакистану, Шри Ланки и Тајланду, да би током последње деценије 20. века у овим земљама постали општеприхваћени, а у

¹ Др Весна М. Милановић, ванред. проф., Факултет за међународну економију, Универзитета мегатренд, Београд, e-mail: vmilanovic@megatrend.edu.rs

² Андреа Бучалина, мастер, асистент, Факултет за пословне студије, Универзитета мегатренд, Београд

европски земљама као што су Белгија, Француска, Немачка и Холандија, популаризовани [6, стр. 56-57].

Током последње деценије 20. века, у Европи се трговало са најмање 2.000 врста лековитог и ароматичног биља. Преко 1.200 врста је имало домаће порекло и претежно је било самоникло [3, стр. 1-2]. Највеће засејане површине овог биља на европском континенту се налазе у земљама ЕУ.

Земље Балкана и региона Југоисточне Европе су изузетно богате природним сировинама овог биља. Оне имају значајну улогу у глобалној и регионалној трговини. По томе се, данас, нарочито истичу Албанија и Бугарска. Ове две земље су повећале учешће у светском извозу лековитог и ароматичног биља за 55% у периоду 1991-2003. година [10, стр. 162]. До 1990. године, позиција највећег извозника овог биља у ЕУ је припадала нашој земљи (Савезној Републици Југославији). Међутим, улога Србије у извозу овог биља, данас, износи мање од 0,4% укупног увоза у ЕУ [1, стр. 84]. При томе, најважнији источно-европски конкуренти Србији су постале Бугарска и Албанија.

Циљ рада је, управо, да кроз компаративну анализу потенцијала лековитог и ароматичног биља у Србији и Бугарској укаже на предности и недостатке, али и шансе које Србија има у овом биљу као основи побољшања међународне позиције. Избор Бугарске у овој анализи је определила и чињеница да се сакупљање овог биља у Србији превасходно одвија на југоистоку - дуж бугарске границе, што отвара могућност даљег истраживања њихове пограничне сарадње у овој грани аграра.

2. Компаративна анализа стања лековитог и ароматичног биља у Србији и Бугарској

Србија и Бугарска су сличне по потенцијалима самониклог лековитог и ароматичног биља, али се разликују по донетима у његовом плантажном гајењу. У том смислу ће у овом раду најпре бити представљено стање овог биља у Србији и Бугарској.

2.1. Стање лековитог и ароматичног биља у Србији

Укупан број биљних врста које су настањене на територији Србије је око 44.200, што износи 43% њиховог укупног броја у Европи [13, стр. 8].

Српску флору чини преко 3.600 биљних врста [1, стр. 84], од чега су 3.000 самоникле врсте са природних станишта [9, стр. 84].

Око 700 врста биља има лековита својства. У употреби се налази 400, док је, као лековито и ароматично биље, регистровано 420 биљака [2, стр. 4]. Последњи подаци показују да се у Србији тргује са 280 врста овог биља [7]. У традиционалној медицини, примену налази 450 врста самониклог биља [9, стр. 84].

У бившој Југославији, годишње се сакупљало око 6.000 тона лековитог биља, док је данас веома тешко проценити ту количину - претпоставка је да се сакупи око 12.000 тона свежег биљног материјала, са највећим учешћем печурки [2, стр. 35].

Засејане површине под овим биљем су износиле више од 3.500 хектара на крају 20. века [1, стр. 87]. Оне су имале тренд пада у периоду 2001-2006. година, да би у 2007. и 2008. години имале тренд раста (2007:1.622 хектара; 2008:1.436 хектара) [7]. Укупна површина на којој се узгаја ово биље, данас, варира од 1.500 до 2.000 хектара, и претежно се налази у подручју Војводине. Последњих година се започело са узгајањем биља и у Источној Србији.

Међу сакупљеним самониклим биљем Србије се налазе: смрека/клека, кантарион, хајдучка трава, глог, зова, јагорчевина, липа, босиљак, коприва, мелем. Узгајано биље Србије чине: камилица и нана са преко 50% учешћа у укупном, следе жалфија, хајдучка трава, мајчина душица, оригано и ехинацеа [5, стр. 3].

Неорганизованим, неконтролисаним и нестручним сакупљањем већи број врста је угрожен. По Црвеној књизи флоре Републике Србије 34 врсте овог биља су ишчезле или су угрожене. Неке су постале реткост као последица индустријализације и глобалних процеса. Врсте овог биља, које су дозвољене за брање и сакупљање, налазе се у Уредби о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне, која је коригована 2007. године. Уредба обухвата 112 заштићених врста (без фауне).

Сакупљање и узгајање лековитог и ароматичног биља, и производња производа на бази овог биља захтевају одговарајућу подршку државе и њених институција, установа и организација у областима као што су научни и технолошки развој, услуге образовања, маркетиншке услуге, логистика, и друге врсте консалтинга, која се односи на све видове финансијске и нефинансијске помоћи. Законом о коришћењу средстава аграрног буџета (1995) у Србији је утемељен предуслов за обезбеђење финансијске помоћи за развој аграра и лековитог и ароматичног биља као његове гране. Висина средстава у аграрном буџету Србије има тенденцију пада, па је финансијска подршка за озбиљнији развој ове гране у односу на остале гране аграра још увек недовољна. Имајући у виду чињеницу да се Србија налази у процесу

интеграције у европски аграрни и свеукупни простор, потребна финансијска помоћ европске заједнице у овој грани аграра изостаје.

2.2. Стање лековитог и ароматичног биља у Бугарској

Бугарску флору чини 4.000 биљних врста [14, стр. 271]. Око 770 врста су лековите биљке, а 200 њих се налази у употреби [4, стр. 415].

Бугарска је богата квалитетним залихама самониклог биља. Учешће сакупљеног самониклог биља у укупном износи 40-50%. У овој категорији, данас, се највише сакупља (дивља) коприва, док се у категорији шумског воћа највише сакупљају дивља шљива и дивља ружа/шипак.

У Бугарској се узгаја 30-40 врста овог биља, а најзначајније чине: нана, коријандер, млечне биљне врсте, липа, кантарион, одољен [4, стр. 419].

Само осам најважнијих врста овог биља је било засејано на више од 4.500 хектара површине, највише нане [11, стр. 50]. Имајући у виду податке Министарста пољопривреде и шумарства Бугарске (који нису потпуни), лековито и ароматично биље се узгаја на 43.243 хектара површине [4, стр. 420].

Током 90-их година 20. века, у Бугарској се годишње сакупљало од 14.000 до 17.000 тона овог биља, док је у 2001. години сакупљено преко 8.600 тона само осам најважнијих врста, највише нане (8.000 тона). Остало сакупљено биље су чинили дивља ружа/шипак, одољен, матичњак [11, стр. 50]. У Бугарској се, данас, годишње сакупи од 15.000 до 17.000 тона овог биља, од чега се 80% истог извезе [4, стр. 420].

Пореским системом је заштићена 61 лековита биљна врста, док се 76 врста налази у Црвеној књизи [11, стр. 46].

Заштита природних ресурса овог биља и њихов одрживи развој су формализовани у Националној стратегији за заштиту биодиверзитета, правним актима као што су Акт о медицинском биљу, Акт о заштити површина под биљем, Акт о заштити биодиверзитета, Акт о заштити шума, Гранска стратегија за медицинско биље до 2015. и др.

Имајући у виду чињеницу да је Бугарска чланица ЕУ, и да, по том основу, користи средства европских фондова за подстицање развоја ове гране, да повећава њено учешће у аграру као и учешће аграра у целости у буџету, то подстицајне мере за стимулисање производње овог биља и производа на његовој бази у Бугарској не изостају.

3. Компаративна анализа позиције Србије и Бугарске на међународном тржишту лековитог и ароматичног биља

Ова анализа има за циљ да укаже на подручја у којима је Србија изгубила конкурентску предност од Бугарске, али и подручја која представљају изазов за побољшање њене позиције.

3.1. Анализа позиције Србије на међународном тржишту лековитог и ароматичног биља

На домаћем тржишту се продају свеже, сушено и обрађено биље, и чајеви. Оно апсорбује 20-30% укупне понуде лековитог и ароматичног биља [5, стр. 5, 3]. То значи да у међународно тржиште улази 70-80% овог биља из Србије.

Након II Светског рата, наша земља је имала изузетно висок ниво извоза, нарочито камилице и жалфије. У периоду 1976-1980. година, просечан годишњи извоз је био око 7.000 тона овог биља. Од 1981. године, извозне количине су значајно расле. Према Савин (1987), током 1984. и 1985. године оне су износиле око 10.000 тона годишње [12, стр. 39].

У 1998. години, Србија је извезла 2.485 тона, а у 2000. години 1.364 тоне сакупљеног самониклог биља. Извоз узгајаног биља био је 1.775 тона 1998. године, а 1.128 тона 2000. године. Укупан извоз самониклог и гајеног биља у 1998. години је износио 4.400 тона, а у 2000. години 2.500 тона [2, стр. 23]. Приметан је значајан пад извоза овог биља у задњој деценији 20. века.

У периоду 2003–2005. година, просечан годишњи извоз овог биља је био у распону од 1.078 до 1.307 тона. Највећи извоз су бележиле нана (327 тона) и камилица (200 тона). У 2006. години је извежено 5.200 тона, претежно сушеног биља, слабијег квалитета.

У српском извозу, данас, доминирају нана, камилица, мелиса, бели слез, першун и морач. Само 1/3 биља се обрађује у есенцијална уља за будућу прераду, док се остатак пласира крајњим потрошачима. Србија увози оне врсте лековитог и ароматичног биља чији узгој не може да обави, или није самоникло. Просечан годишњи увоз овог биља у периоду 2003–2005. година био је 455 тона [5, стр 6, 5].

Извозна тржишта нашег биља су земље ЕУ и земље ЦЕФТА споразума. Данас, ово биље најчешће увозимо из Македоније, Египта и Хрватске, а међу земљама ЕУ, од Словеније, Холандије и Немачке [8].

Иако Србија остварује суфицит у спољнотрговинској размени овог биља, потенцијали које имамо у овој грани аграра нису довољно

искоришћени. Већа вредност извоза лековитог биља постигнута је корекцијом цене лековитог биља по мерној јединици. Конкурентност ценом омогућава и Споразум о стабилизацији и придруживању који је омогућио укидање царина за лековито и ароматично биље и чајеве. Конкурентску позицију извозника овог биља од Србије су најпре преузеле суседне земље - Бугарска и Албанија, управо нудећи га у већим количинам, вишем квалитету и, сходно томе, конкурентнијим ценама.

3.2. Позиција Бугарске на међународном тржишту лековитог и ароматичног биља

На тржишту Бугарске, мерено тржишним учешћем, највише се продају коприва, јаглика, шипак/дивља ружа, камилица, оригано, липа, боровница, зова [11, стр 86].

Бугарска континуално извози просечно годишње око 10.000 тона овог биља. Европске земље апсорбују 97% бугарског биља [10, стр. 160, 166]. Немачка је далеко најважнији увозник овог биља из Бугарске (65% извоза).

У извозу доминирају липа, коприва, кантарион, бели глог, нана, лаванда, камилица, одољен и дивља ружа. У овој групи, узгајано биље чини половину извоза [4, стр. 420]. Бугарска је традиционални извозник високо квалитетног есенцијалног уља, уља нане и лаванде.

Бугарска увози у просеку годишње 260 тона овог биља из 41 земље, највише из земаља Источне и Југоисточне Европе - Турске, Македоније, Украјине и Немачке. Она увози биље које није у могућности да узгаја или је под режимом заштите [11, стр. 72].

Као чланица ЕУ и потписница ЦЕФТА споразума, Бугарска користи олакшице у извозу овог биља са земљама чланицама.

3.3. Ланац снабдевања лековитим и ароматичним биљем у Србији и Бугарској

Ланац снабдевања лековитим и ароматичним биљем чине индивидуални сакупљачи и фармери, посредници између сакупљача, с једне стране, и прерађивача и произвођача производа на бази овог биља, с друге, велепродавци и малопродавци, као и увозници и извозници [5; 11, стр. 84].

Сакупљање самониклог биља у обе земље обавља рурално становништво, које је недовољно укључено у разне видове удружења. Поред њих, значајну улогу играју индивидуална сеоска домаћинства. Већина

сакупљача лековитог и ароматичног биља у Србији и Бугарској имају застарела знања, што угрожава квалитет сакупљеног биља. Србија заостаје за Бугарском у програмима помоћи у области обуке сакупљача, ради стицања знања и вештина у сакупљању, чувању и испоруци овог биља до посредника или произвођача производа на бази биља.

У Србији, поред узгајивача, даље карике ланца чине мањи посредници, мала или средња породична предузећа као прерађивачи, велики произвођачи производа на бази биља и извозници. Велепродајна предузећа доминирају у извозу овог биља из Србије. Она не поседују потребна знања и инвестиције за борбу са глобалним конкурентима. Малопродаја игра кључну улогу у трговини биљем, нарочито у области макробактеријске хране.

У Бугарској, посредници врше даљу продају овог биља прерађивачима, национално познатим извозним предузећима или фармацеутским предузећима. Највећи извозници су велепродајна предузећа. Више од 10 великих велепродаваца и 50-60 малих трговинских предузећа овим биљем послују у Бугарској.

За разлику од Србије, у Бугарској егзистира већи број трговинских центара, складишта и лабораторија за лековито и ароматично биље, који су лоцирани у највећим селима са великим површинама под овим биљем.

4. Резултати истраживања

Лековито и ароматично биље представља богат обновљив природни ресурс и, као такав, потенцијал за развој Балкана и региона Југоисточне Европе. До 1990. године, Савезна Република Југославија је била највећи извозник биља у ЕУ. Улога Србије у извозу овог биља, данас, је минорна. При томе, најважнији источно-европски конкурент Србији је Бугарска (поред Албаније).

Србија и Бугарска имају приближно исти број биљних врста, од чега близу 20% чине врсте биља са лековитим својствима у обе земље.

У Србији се близу 60% биља са лековитим својствима налази у употреби, а у Бугарској преко 20%.

У Србији, 80% биљних врста припада самониклом биљу, а у Бугарској 40-50%. Србија и Бугарска се међусобно разликују по доминантним врстама самониклог биља у укупном. У Србији доминира смрека/клека, а у Бугарској дивља коприва. Србија највише узгаја нану и камилицу. Поред осталих врста, Бугарска највише узгаја нану. Количина сакупљеног биља у Србији је три пута мања у односу на Бугарску.

Засејане површине овог биља у Србији, данас, су мање за више од два пута у односу на њене засејане површине у периоду када је била водећи снабдевач тржишта ЕУ, а у односу на засејане површине у Бугарској за више од 20 пута.

Србија тенденциозно показује пад извоза овог биља. Још увек није достигла извезену количину из средине 80-их година 20. века. Бугарска има дупло већи извоз овог биља од Србије.

У српском извозу доминирају природне сировине или полупрерађено биље. Недовољна количина биља се обрађује у есенцијална уља. Такође, српском извозу недостају финални производи на бази биља или производи вишег нивоа финализације. У бугарском извозу подједнако учествују природне сировине овог биља и производи на бази биља. Она је традиционални међународни снабдевач високо квалитетног есенцијалног уља, уља нане и лаванде, које нуди у већем обиму и по нижим ценама у односу на Србију.

Највећи увозници овог биља из Србије су земље ЕУ и суседне земље - чланице ЦЕФТА споразума. Највећи увозници биља из Бугарске су земље ЕУ, нарочито Немачка.

Србија увози више биља од Бугарске. Македонија и Немачка имају скоро једнаку улогу у извозу биља у Србију и Бугарску.

Бугарска има развијеније маркетинг канале и ланац снабдевања лековитог и ароматичног биља у односу на Србију.

Државна подршка овој грани аграра у Србији је недовољна. Огледа се кроз финансијску подршку и олакшице (буџетска средства, кредити, инвестиције, пореске олакшице, субвенције извоза и др.) и друге облике нефинансијске подршке (обука, образовање, маркетинг и друге услуге). У том смислу изостаје помоћ у погледу обезбеђења средстава за постизање вишег нивоа квалитета овог биља и производа на бази биља, вишег степена његове прераде и финализације као и за сертификацију квалитета.

5. Закључак

Србија и Бугарска имају приближно исти број биљних врста, исти број биља са лековитим својствима и биља са којим тргују. Србија има већи број биља са лековитим својствима у употреби, и већи број самониклих лековитих биљних врста. Међутим, њихово сакупљање је недовољно организовано и контролисано. Такође, недовољно је развијено плантажно гајење овог биља у Србији.

Србија заостаје за Бугарском у засејаним површинама и количини сакупљеног лековитог и ароматичног биља, у његовом извозу, а нарочито извозу производа на бази овог биља вишег нивоа финализације.

Неопходно је интензивирати плантажну производњу овог биља у Србији. Породичним плантажама би се нарочито интензивирао узгој већих количина камилице и нане.

Потребно је уложити више напора у организовање и контролу сакупљања самониклог биља, удруживање сакупљача биља и њихову едукацију. Удруживањем сакупљача, узгајивача, прерађивача, произвођача и извозника биља достигла би се концентрација њихове снаге као једног од предуслова за добијање донација, кредита или привлачење инвестиција. Велику улогу у томе играју Привредна комора Србије и Агенција за страна улагања и промоцију извоза. Њихову улогу треба интензивирати и у подручју повезивања домаћих произвођача и извозника са иностраним купцима, произвођача биља са европским организацијама које помажу сертификацији квалитета, пружају обуку, или пружају информације са тржишта.

Србија и Бугарска нису конкуренти у великом броју самониклих биљних врста. Оригиналне биљне врсте са лековитим својствима из Србије су такође изазов за побољшање њене конкурентске позиције, јер ће, својим географским пореклом, чинити оригиналним биљни препарат или другу врсту финалног производа на бази којих су произведени.

Маркетинг стратегија за произвођаче лековитог и ароматичног биља Србије је стратегија сегментације - понуда биља вишег нивоа финализације, константног квалитета, већих и планираних количина и нижих цена купцима чије потребе недовољно задовољавају Бугарска и Албанија као њени највећи конкуренти у региону. У вези с тим, отвара се могућност даљег истраживања стратегија међународног позиционирања произвођача и извозника овог биља и производа на његовој бази из Србије.

У складу са мерама економске политике у области аграра и одговарајућим правним оквиром, потребно је озбиљније приступити планирању средстава из буџета за подстицање узгајања лековитог биља и производње производа на бази овог биља као и привлачењу инвестиција. Кредитирање ове области, такође, представља потенцијално подручје за подстицање развоја ове гране аграра. Неопходно је интензивирати субвенционисање извоза лековитог и ароматичног биља. Извозне субвенције и подстицање извоза потребно је обезбедити за домаће биље са ознаком географског порекла и за производе на бази тог биља више фазе прераде. За очекивати је да ће финансијска подршка државе, у потребној мери, овој грани у односу на остале гране аграра и даље заостајати. То значи да су за одрживи

економски развој и побољшање међународне позиције наше земље и свих учесника на тржишту овог биља од изузетног значаја већи државни подстицаји у производњи и извозу биља и производа на бази биља. Све док Србије не постане интегрисани део европског аграрног простора, помоћ међународне заједнице у овој грани аграра ће и даље изостајати.

Погранична сарадња Србије и Бугарске у овој области може бити основ побољшања њихове међународне позиције и одбрамбена стратегија усмерена ка Албанији као актуелном конкуренту. Овим радом се отвара могућност истраживања и овог подручја.

Литература

1. Dajić Stevanović Zora, Ilić Berislava (2005) *Održivi razvoj prirodnih resursa lekovitog i aromatičnog bilja na području Srbije* (str. 84, 87); [http://sewa.sewa-weather.com/~ambassadors/new_site/srp/images/stories/Papers/03-03.pdf].
2. Donnelly Robert, Helberg Ulrich, Dajic Zora (2003) *Balkanska razvojna inicijativa za biljni sektor – Faza 1*, Konacni rezime izveštaja-Srbija i Crna Gora (str.4,23,35); [http://www.ifc.org/ifcext/enviro.nsf/AttachmentsByTitle/art_CCF-HDISerbian/\\$FILE/HDI+Report+in+Serbian.pdf](http://www.ifc.org/ifcext/enviro.nsf/AttachmentsByTitle/art_CCF-HDISerbian/$FILE/HDI+Report+in+Serbian.pdf).
3. *Europes Medicinal and Aromatic Plants: their use, trade and conservation* (1998), A TRAFFIC Species in Danger Report (str. 1,2); [<http://www.traffic.org/medicinal/>]
4. Evstatieva Ljuba, Hardalova Rayna, Stoyanova Kalina (2007) *Medicinal plants in Bulgaria: diversity, legislation, conservation and trade*, pp. 415–427, *Phytologia Balcanica*, 13 (3), Sofia (str. 415, 420); [http://www.bio.bas.bg/~phytolbalcan/PDF/13_3/13_3_19_Evstatieva_&_al.pdf]
5. *Herbs, Mushrooms, and Forest Fruit (Medicinal and Aromatic Plants): Value Chain Assessment* (2008), USAID Agrobusiness Project, Belgrade (str. 3, 5, 6).
6. Hoareau Lucy, DaSilva Edgar (1999) *Medicinal plants: a re-emerging health aid*, *EJB Electronic Journal of Biotechnology*, Universidad Católica de Valparaíso – Chile, Vol. 2, No. 2. (str. 56, 57).
7. <http://www.pks.rs/PrivredauSrbiji/Poljoprivreda/Lekovitoiaromaticnobilje.aspx>
8. http://glassrbije.org/index.php?option=com_content&task=view&id=24751&Itemid=33
9. Kovačević Nada (2003) *Biljne droge i status biljnih lekova u Jugoslaviji*, *Arh. Farm* (83-98), Beograd (str. 84).

10. Lange Dagmar (2006) *International Trade in Medicinal and Aromatic Plants, Actors, volumes and commodities*, eds. R.J. Bogers, L.E. Craker and D. Lange, pp. 155-170, Medicinal and Aromatic Plants, Netherlands (str. 160, 162, 166); [http://library.wur.nl/frontis/medicinal_aromatic_plants/11_lange.pdf]
11. *Medicinal and Aromatic Plants in Albania, Bosnia-Herzegovina, Bulgaria, Croatia and Romania, A study of the collection of and trade in medicinal and aromatic plants (MAPs), relevant legislation and the potential of MAP use for financing nature conservation and protected areas* (2003), ed.: Susanne Honnef, Wolfgang Kathe, WWF Deutschland/TRAFFIC Europe-Germany, Bonn (str. 46, 50, 72, 84, 86).
12. Nikolić-Kostić Slavica, Milanović-Golubović Vesna (2007) *Integrated Approach of Technology and Market in International Positioning of a Medical and Aromatic Plants Company*, Conradi Research Review Vol. 4 No 2, pp. 33-48, Industrial Management at University of Vaasa, Finland (str. 39); [http://www.tuta.fi/conradi/issues/conradi_issue5b.pdf]
13. *Ruralni razvoj u Republici Srbiji* (2010) Stalna konferencija gradova i opština, Beograd (str. 8, 18); [www.skgo.org.]
14. Tashev Alexander N., Tsavkov Evgeni I. (2008) *Medicinal plants of the Bulgarian dendroflora Phytologia Balcanica*, 14 (2), pp. 269 –278, Sofia (str. 271); [http://www.bio.bas.bg/~phytolbalcan/PDF/14_2/14_2_10_Tashev_&_Tsavkov.pdf]

Примљено: 23.09.2010.

Одобрено: 06.12.2010.

UDC: 633.81/.88(497.11+497.2)

**A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE POTENTIAL
OF MEDICINAL AND AROMATIC PLANTS
OF SERBIA AND BULGARIA**

Vesna M. Milanovic¹, PhD, Andrea Bucalina², M.A.

¹ Faculty of International Economics, Belgrade

² Faculty of Business Studies, Belgrade

Summary

Potentials of medicinal and aromatic plants can be a basis for competitive repositioning of the countries characterised by its natural raw materials or conditions for plantation growing, one of which is Serbia. Bulgaria is one of the countries which jeopardised the position of Serbia in the leading group of exporters of these plants in the region of Southeast Europe. Having that in mind, the comparative analysis of the potential of these plants aims at pointing out the advantages and disadvantages of our country in comparison with Bulgaria, and in order to improve its position on the international market. The aim of this paper is to open the options for further research of strategies for international positioning of producers and exporters of these plants and products from Serbia and a chance for cooperation with Bulgarian producers in this agricultural sector.

Key words: potentials of medicinal and aromatic plants, Serbia, Bulgaria

Author's Address:

Dr Vesna M. Milanović
Fakultet za međunarodnu ekonomiju
Univerzitet megatrend
Bulevar umetnosti 29
11070 Novi Beograd,
tel. 20-92-161
e-mail: vmilanovic@megatrend.edu.rs